

Dokument nr. 4.

(1954)

Forsvarets Ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1/7 1952—31/12 1953.

Oversikt over Ombudsmannsnemndas tilblivelse.

Ombudsmannsnemnda ble opprettet ved Stortingets vedtak den 21. april 1952. Ombudsmannen tiltrådte sin virksomhet den 1. juli s. å. og det første møte i Ombudsmannsnemnda ble holdt den 24. september 1952.

På grunn av den korte tiden Nemnda hadde vært i arbeid i 1952, et arbeid som for det meste var av rent forberedende art, fant en ikke grunn til å sende innberetning til Stortinget for Nemndas virksomhet i 1952 men valgte å ta denne periode med i innberetningen for 1953.

Da dette således er den første innberetning Ombudsmannsnemnda sender til Stortinget, har en funnet grunn til innledningsvis å gi en kort oversikt over Ombudsmannsnemndas tilblivelse.

Det ligger ingen langvarige drøftinger bak vedtaket om å opprette en Ombudsmannsnemnd. Bakgrunn for tanken var sikkert den svenske ordningen med militieombudsmann (MO) og Justisieombudsmann (JO).

Det første konkrete forslag en finner i offentlige dokumenter er i innstillingen fra «Tjenestetidsutvalget». Dette utvalg hadde til oppgave å undersøke spørsmålet om tjenestetiden ble rasjonelt utnyttet i de forskjellige forsvarsgrener, men kom også inn på enkelte andre spørsmål. For å gi de vernepliktige en sterkere følelse av rettssikkerhet fremholdt utvalget ønskeligheten av å få en tillitsmann for Forsvaret valgt av Stortinget.

Alle som tilhørte Forsvaret skulle kunne henvende seg til denne Tillitsmannen for å få råd og hjelp dersom de ikke kunne få det på annen måte. Etter utvalgets mening burde også tillitsmannsutvalgene få anledning til å henvende seg til Tillitsmannen, såfremt de sakene utvalgene arbeidet med ikke lot seg løse lokalt.

Utvalget pekte på at Tillitsmannen burde få en så sterk stilling at han kunne søke opplysninger hvor som helst i Forsvaret i forbin-

delse med de spørsmål som ble forelagt ham. Det var utvalgets mening at Tillitsmannens oppgave først og fremst skulle være å kontrollere og gripe inn hvis befalets eller de vernepliktiges rettssikkerhet og rettigheter ble krenket.

Forsvarsdepartementet reagerte raskt og positivt på Tjenestetidsutvalgets uttalelse. I en melding til Stortinget (St. meld. 14, 1950) som forelå kort tid etter at Tjenestetidsutvalget hadde avgitt sin innstilling, uttalte Departementet sin sympati for utvalgets forslag om en Tillitsmann for Forsvaret og ville komme tilbake til saken så snart forslaget var ytterligere belyst.

Allerede i budsjettforslaget for 1951—52 foreslo Departementet kr. 38 000 til gjennomføring av ordningen med en særskilt Tillitsmann for Forsvaret, eller Ombudsmannen som han nå ble kalt.

Departementet antok at såvel de vernepliktige som Forsvaret ville være tjent med at det ble opprettet en slik stilling. Etter Departementets mening var de vernepliktiges rettssikkerhet tilfredsstillende beskyttet ved de gjeldende bestemmelser, men Departementet antok at en Ombudsmann, som de vernepliktige og tillitsmannsutvalgene kunne gå til utenom den regulære tjenestevei, ville få en betydningsfull oppgave. Ordningen med en Ombudsmann ville skape en sterkere følelse av rettssikkerhet hos de vernepliktige og også bidra til at gjeldende lover og reglementer ble overholdt fullt ut. Departementet uttalte videre i sin motivering at Ombudsmannen burde gis en så sterk stilling at han kunne få opplysninger hvor som helst i Forsvaret, det samme syn som Tjenestetidsutvalget hadde gitt uttrykk for i sin innstilling. Etter Departementets oppfatning burde Ombudsmannen tilsettes av Kongen og administrativt sortere under Forsvarsdepartementet. Departementet var stemt for å prøve ordningen gjen-

nom en treårsperiode. De militære myndigheter som inntil da hadde uttalt seg var stort sett enige i forslaget.

Innstillingen fra Tjenestetidsutvalget og St. meld. nr. 14 ble behandlet i Stortingets Militærkomité i mars 1951. Komitéen erklærte seg enig i at det ble opprettet en stilling som Ombudsmann for Forsvaret (Innst. S. nr. 68, 1951) men ba Departementet utrede nærmere om ikke hans virkeområde burde være noe videre enn antydnet av Tjenestetidsutvalget, og om han ikke burde ha et fåtallig utvalg å støtte seg til. Militærkomitéen mente også at Ombudsmannen burde velges av Stortinget for å gi ham den friest mulige stilling og autoritet.

Ombudsmannen og det eventuelle utvalgs myndighets- og ansvarsområde burde også etter Militærkomitéens oppfatning utredes nærmere av Departementet.

I. St. prp. nr. 1, 1952 førte Departementet, under henvisning til Militærkomitéens innstilling side 68 opp det samme beløp som for foregående budsjettår kr. 38 000 samt ytterligere kr. 30 000 til møtegodtgjørelse og reiseutgifter til Ombudsmannen og Ombudsmannnemnda.

Forsvarsdepartementets utredning av de spørsmål Militærkomitéen hadde nevnt i sin innstilling ble gitt i et skriv fra Departementet av 23. februar 1952 (gjengitt i Innst. S. nr. 56, 1952).

Departementet uttalte at det var de utskrevne mannskapers interesser Ombudsmannen først og fremst skulle ivareta. Særlig for de unge mannskaper som var innkalt til førsteopplæring og som var ukjent med offentlig administrasjon mente Departementet det ville være en hjelp og betryggelse å vite at de ad direkte vei kunne fremføre sine klager når de kjente seg vilkårlig behandlet.

Departementet refererte også Tjenestetidsutvalgets forslag om et fast studie- og inspeksjonsorgan som skulle drive et kontinuerlig arbeid med de problemer som vedrørte tjenestetidens utnyttelse. Dette forslag var ikke HOK enig i idet det innen Hæren fantes tilstrekkelig mange sjefer med rett og plikt til å foreta inspeksjoner. Departementet erklærte seg enig i HOK's syn, men fant grunn til å fremheve at de problemer som knyttet seg til tjenestetidens utnyttelse var av meget stor betydning. Departementet fant imidlertid, som nevnt, ikke grunn til å opprette et nytt inspeksjonsorgan og fant det heller ikke hensiktsmessig å la Ombudsmannen foreta generelle inspeksjoner. Derimot mente Departementet det var riktig å tillegge Ombudsmannen oppgaven å foreta inspeksjoner og studier i forbindelse med klagemål som ble reist

over tjenestetidens utnyttelse. I den endelige instruks (jfr. siste ledd § 6) ble dog Nemndas rett til inspeksjon formet uten noen slik innskrenking. Ved denne utvidelse av Ombudsmannens virksomhet fant Departementet det nødvendig til støtte for Ombudsmannen å foreslå oppnevnt en nemnd på 5 medlemmer med Ombudsmannen som formann.

Til slutt i sitt skriv pekte Departementet på at Ombudsmannen, i henhold til det forslag til instruks som var inntatt i samme skriv, ikke ville få noen direkte utøvende myndighet. Hans myndighet ville ligge i den rett han fikk til å søke opplysning i Forsvaret og til på forhandlingsbasis å ta opp kontakten med de myndigheter han mente var nærmest til å løse de spørsmål som ble reist, og dessuten i retten til å sende rapport til Stortinget hvis ikke de enkelte saker blir løst på en etter Ombudsmannens mening tilfredsstillende måte.

Departementets skriv med forslag til instruks ble behandlet i Militærkomitéens «Innstilling om opprettelse av en Ombudsmannnemnd for Forsvaret med instruks for Nemnda» av 14. mars 1952 (Innst. S. nr. 56, 1952).

Militærkomitéen var stort sett enig i de synspunkter Departementet hadde gitt uttrykk for i sitt skriv til Komitéen av 23. februar 1952.

Således var både Departementet og Komitéen enig om at instruksene burde gjøres så lite detaljert som mulig fordi dette var et helt nytt organ. Det var nødvendig å samle erfaringer og så ta instruksene opp til ny behandling når en i noen tid hadde sett hvordan ordningen virket.

Komitéen hadde forøvrig en del bemerkninger å gjøre til Departementets forslag til instruks. Med hensyn til formålsparagrafen § 1 mente Komitéen at Ombudsmannnemnda i første rekke burde være et organ til hjelp og støtte for de enkelte mannskaper, mens Nemndas hovedoppgave, etter Departementets formulering ville bli å være et hjelpende organ for myndighetene i deres arbeid med å effektivisere Forsvaret. Komitéen formulerte § 1 ut fra sitt syn på hva Ombudsmannnemndas hovedoppgave burde være, og snudde dermed tilsynelatende opp ned på Departementets forslag. Under forhandlingene i Stortinget uttalte imidlertid statsråd Langhelle at den formulering Militærkomitéen hadde gitt § 1 bedre dekket Departementets intensjoner enn Departementets egen formulering.

I Departementets forslag til § 2 var det tatt inn bestemmelser om hvor stor Nemnda skulle være og hvordan den skulle sammensettes. Komitéen hadde intet å bemerke til denne bestemmelse.

§ 3 a inneholdt en nærmere spesifisering av

Nemndas arbeidsoppgaver. Denne spesifisering hadde ikke Komitéen noe å bemerke til. Den hadde imidlertid drøftet hvordan disse arbeidsoppgaver skulle løses og var kommet til at de saker som ble reist rundt ved avdelingene først burde forsøkes løst lokalt gjennom tillitsmannsutvalgene før de ble tatt opp med Ombudsmannsnemnda.

§ 3 b inneholdt bestemmelser om tjenestemennenes adgang til å bringe saker inn for Ombudsmannsnemnda. Etter Departementets forslag skulle tjenestemennene kunne ta opp med Nemnda de saker som ikke skulle tas opp ad tjenestevei. Da de aller fleste saker skulle tas opp tjenestevei, ville tjenestemennene i bare liten utstrekning kunne få hjelp av Ombudsmannsnemnda. Militærkomitéen ville imidlertid ikke på det daværende tidspunkt foreslå noen annen formulering idet dette ville bryte for sterkt med gjeldende praksis. Sakens ordfører uttalte imidlertid under behandlingen i Stortinget at tjenestemennene når de først hadde gått tjenestevei uten det resultat vedkommende tjenestemann ønsket, måtte kunne gå til Ombudsmannsnemnda for om mulig å få hjelp der. Denne uttalelse ble senere i debatten understreket av Komitéens formann.

Departementets forslag til § 4 om adgangen til å rette henvendelse til Ombudsmannen foranlediget ingen bemerkninger fra Militærkomitéens side.

I forslaget til § 5 som bl. a. inneholdt bestemmelse om Ombudsmannens adgang til å innhente opplysninger foreslo Departementet tilføyet «— — — hvor sikkerhetsmessige hensyn ikke forbyr det». Komitéen var i tvil om berettigelsen av en slik begrensning, men fremmet ikke noe avvikende forslag idet Komitéen gikk ut fra at Ombudsmannen og Nemnda, som var valgt av Stortinget, ikke ville bli hindret i sin virksomhet ved denne formulering.

Til Departementets forslag til instruksens to siste paragrafer som inneholdt bestemmelser om Nemndas rapportvirksomhet og møter, hadde ikke Militærkomitéen noen bemerkninger å gjøre.

Militærkomitéens innstilling reiste ingen større debatt i Stortinget. Militærkomitéens formann uttalte at en ved opprettelsen av denne institusjon ville skape et organ som naturlig ville kunne ta seg av de saker som tillitsmannsutvalgene arbeidet med uten å få løst. Man ville kunne få en videre behandling av sakene med en bedre vurdering og avgjørelse uten at det var nødvendig å sette i gang noe rettsapparat. Selv om personellet hadde rettsbeskyttelse i gjeldende lover og reglementer ville Ombudsmannen og hans utvalg

bli en institusjon som kom som en naturlig sluttsten på den tillitsmannsutvalgsordning som var bygget opp innen Forsvaret. Etter hans oppfatning ville dette bli et meget nyttig organ derved at de klager som kom fram over forholdene innen Forsvaret ville komme til en instans hvor de ville bli vurdert på en saklig og nøktern måte i stedet for at de ukontrollert ble bragt fram for offentligheten og dermed skapte misforståelser som det tok megen tid og arbeid å oppklare igjen.

Militærkomitéens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Etter Stortingets vedtak har instruksens fått følgende ordlyd:

- «§ 1. Ombudsmannsnemnda skal bidra til å sikre de almenmenneskelige rettigheter for Forsvarets personell og ved sitt arbeid også å søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret.
- § 2. Ombudsmannsnemnda består av 5 medlemmer som velges av Stortinget for 4 år ad gangen. Et av medlemmene velges som formann og benevnes Ombudsmannen for Forsvaret. Ombudsmannen er årslønnet. Lønnen fastsettes av Stortinget. De øvrige medlemmer tilkommer godtgjørelse etter komitéregulativet.
- § 3. Nemndas oppgave er:
- a) å behandle spørsmål som reises av tillitsmannsutvalg eller personell vedrørende tjenestetidens utnyttelse og mannskapenes forhold under tjenesten, så som mannskapenes økonomiske og sosiale rettigheter, videre spørsmål som angår undervisnings- og velferdsarbeid, kantinevirksomhet, pensjoner, utrustning, bekledning, kosthold og husrom.
- b) Behandle henvendelser fra tjenestemenn i Forsvaret når de ikke ifølge annen bestemmelse skal sendes tjenestevei.
- § 4. Tillitsmannsutvalget og personell i Forsvaret kan rette henvendelse til Ombudsmannen utenom den regulære tjenestevei, med de innskrenkninger som er nevnt ovenfor, § 3, bokstav b.
- § 5. De saker som skal behandles, forberedes og forelegges i alminnelighet av Ombudsmannen. Medlemmene kan hver for seg eller i fellesskap legge fram eller kreve lagt fram saker til drøfting.
- Nemnda kan av Stortinget, Stortingets militærkomité, sjefen for Forsvarsdepartementet eller av Den sentrale sjefsnemnd forelegges saker til uttalelse.
- Henvendelser til Ombudsmannen i saker som er nevnt under § 3, bokstav a og b, forelegges Nemnda bare i den utstrekning de er av prinsipiell karakter eller har almen interesse. Sakene søker Ombudsmannen løst ved direkte kontakt med de myndigheter som han anses nærmest til å ta seg av dem.
- »

I samband med saker som forelegges ham, har Ombudsmannen rett til å søke opplysninger hvor som helst i Forsvaret, hvor sikkerhetsmessige hensyn ikke forbyr det.

- § 6. Ved utgangen av hvert år sender Ombudsmannsnemnda rapport over sin virksomhet til Stortinget. Gjenpart av rapporten sendes Forsvarsdepartementet.

Nemnda kan også når den finner det ønskelig sende rapport til Stortinget om enkelte saker i årets løp.

I den utstrekning Nemnda finner det påkrevet, forelegger den de resultater som den ved inspeksjon eller ved studium er kommet fram til, for sjefen for Forsvarsdepartementet i form av rapporter.

- § 7. Nemnda holder sine møter så ofte det er behov for det.»

Denne instruks ble av Forsvarsdepartementet den 7. juni 1952 kunngjort i «Kunngjøring til Forsvaret.»

I kunngjøring av 14. oktober samme sted og i skriv av 5. mars 1953 til Overkommandoene ble det gitt forsvarrets myndigheter, institusjoner, avdelinger m. v. pålegg om å gi direkte til Ombudsmannen de opplysninger og uttalelser Ombudsmannen måtte be om. Det bli samtidig understreket at hemmelige saker ikke skulle forelegges. Som hemmelige saker ble betraktet mobiliseringssaker, saker angående forsvarsplaner, krigsoppsetningsplaner, E- og S-tjeneste samt planer vedrørende spesielle forsvarsanlegg og forsvarstiltak.

Det ble samtidig gitt bestemmelser om fremgangsmåten ved anke til Ombudsmannen over tillitsmannsutvalgenes avgjørelser.

Ombudsmannsnemndas virksomhet.

I Innst. S. nr. 141, 1952 datert 15. mai s. å. innstilte Stortingets valgkomité for perioden 7. juli 1952—30. juni 1956 enstemmig på følgende som medlemmer av Forsvarets Ombudsmannsnemnd:

1. Byråsjef Arthur Ruud, Oslo, formann.
2. Sekretær Rolf Hansen, Oslo.
3. Doktor Reidar Tveten, Sarsborg.
4. Bonde Bjarne Lyngstad, Inderøy.
5. Bonde Erland Asdahl, Arnes.

I Stortingets møte den 30. mai s. å. ble Valgkomitéens innstilling enstemmig godkjent.

Med bakgrunn i den vedtatte instruks og det enstemmige valg ble Nemnda gitt et solid grunnlag for sitt arbeid.

Nemnda holdt sitt første møte 24. september 1952. Dette møte var av rent orienterende art. Nemnda gjennomgikk en rapport om Riksdagens Militieombudsmann (MO) i Sverige, institusjonens oppbygging og virksomhet. Videre ble Instruksen for Forsvarets Ombudsmannsnemnd og debatten i Stortinget gjennomgått (nr. 125/126, 1952), dessuten bestemmelser om tillitsmannsutvalg i Forsvaret, dessuten Nemndas administrasjon og budsjett og Nemndas fremtidige virksomhet.

Nemndas medlemmer var klar over at Nemnda, i og med Instruksens § 1, var tildelt en særdeles viktig arbeidsoppgave. Da ingen av Nemndas medlemmer fra tidligere hadde noen inngående kjennskap til Forsvarets oppbygging og de problemer en måtte vente å møte, var en enige om at oppgaven først og fremst måtte være, gjennom studier i marken, å lære Forsvarets, soldatens og befalets, pro-

blemer å kjenne. Nemnda var klar over at en oversikt over problemene var nødvendig for en sund og riktig bedømmelse av forholdene. En var videre enig om at både Nemnda og Ombudsmannen måtte gå skrittvis til verks i sitt arbeid. Med støtte i Instruksens § 6 besluttet Nemnda særlig i den første tid å legge vekt på reiser til forlegningene.

Da Nemnda var ukjent med forlegningsforholdene i Norge og forlegningenes standard, besluttet Nemnda at den først skulle foreta en befarng av Tyslandsbrigadens forlegninger i Tyskland for å få et sammenlikningsgrunnlag ved senere befaringer i Norge. Befaringen av Tysklandsbrigadens forlegninger ble foretatt i tiden 24.—29. november 1952.

Senere har Nemnda foretatt følgende befaringer, alle i 1953:

18. februar: Hærens Proviantmagasin, Oslo.
19. februar: Hærens skole for utdanning av kjøkkenpersonell, Jessheim, og Hærens Forsyningstroppers forlegning samme sted.
20. februar: Luftforsvarets forlegning, Gardermoen.
18. mars: Luftforsvarets Sambandsskole, Lutvann, Oslo.
19. mars: H. M. K. Gardes forlegning, Husebyleiren, Oslo.
14. april: Luftforsvarets forlegninger Sola og Forus.
Luftvernart. forlegning, Soma.

15. april: Sjøforsvarets rekruttskole, Madla-
moen.
Hærens feltartilleris forlegning, Vatnelei-
ren, Sandnes.
Luftforsvarets Våpentekniske skole, Lista.
16. april: Luftforsvarets Tekniske skole, Kje-
vik.
Befalsskolen for Infanteriet, Gimlemoen,
Kristiansand S.
Kystartilleriets øvelsesavdeling, K brig S,
Odderøya og Møvik fort.
17. april: Luftvernartilleriets utdannelsesav-
deling, Hoveleiren, Tromøya.
27. mai: Hærens Sanitets forlegning, Lahaug-
moen.
28. mai: Ingeniørvåpnets forlegninger, Hvals-
moen.
Hærens Forsyningstroppers forlegninger,
Helgelandsmoen.
17. juni: Marinens skoler og forlegninger,
Karjohansvern, Horten.
18. juni: Luftvernartilleriets Våpenskole og
Befalsskole, Stavern.
10. august: Brig. N.'s fremtidige forlegning,
Skjold.
11. august: Hærens forlegning, Høybuktmoen,
Kirkenes.
12. august: Vardøhus festning.
Luftforsvarets forlegning, Vardø.
14. august: Hærens forlegning, Porsanger-
moen, Lakselv.
15. august: Luftforsvarets forlegning, Skatt-
øra, Tromsø.
Marinens forlegning, Sydspissen, Tromsø.
Luftforsvarets forlegning, Bardufoss (del-
vis fortsatt den 16 s. m.).
16. august: Luftvernartilleriets forlegning (nå
Brig. N.) Heggelia, Bardufoss.
Luftvernartilleriets «Sundlia», Bardufoss.
17. august: Hærens Våpentekniske Korps'
verksted, Elveneset, Bardu.
Hærens forlegninger, Setermoen, Bardu.
Bergartilleriets forlegning s. s.
18. august: Kystartilleriets forlegninger,
Trondenes, Stangenes, Kroknes I Harstad.
Befalsskolen for Infanteriet i Nord-Norge,
Harstad.
Luftvernartilleriets forlegning «Aasagår-
den», Harstad.
19. august: Kystartilleriets forlegninger, Lø-
dingen, Kjeldøy, Porsøy og Korshavn.
Marinens forlegning, Ramsund.
Luftvernartilleriets forlegning, Narvik.
20. august: Luftforsvarets forlegning, Bodø.
— Delvis fortsatt den 21 s. m.
21. august: Luftvernartilleriets nye forleg-
ning, Bodin.
13. oktober: Luftforsvarets forlegning, Vær-
nes.

Luftvernartilleriets forlegning, Øyanmo-
en, Værnes.

- Trøndelag Dragonregiments forlegning,
Rinnleiret, Levanger.
14. oktober: Hærens øvingssenter, Steinkjer-
sannan, Steinkjer.
15. oktober: Marinens forlegning, Persaune,
Trondheim.
29. oktober: Forsvarets Kantiners Sentral-
administrasjon, Oslo.
12. november: Kavaleriets øvelsesavdeling og
Panserskole, Trandum.
II/Brig I's forlegning, Trandum.
13. november: Feltartilleriets skyteskole,
Smestadmoen, Lillehammer.
Hærens Sambandsskoler, Jørstadmoen,
Lillehammer.
14. november: Skyte- og Vinterskolen for In-
fanteriet, Terningmoen, Elverum.

Ombudsmannen og Nemndas medlem, dok-
tor Tveten, har dessuten foretatt befarings-
av Hærens artilleris forlegninger i Fredrikstad
den 9. mai 1953.

Ved velvillig imøtekommenhet fra forsvars-
grenene og de enkelte avdelinger har Nemnda
fått nytte militære transportmidler ved de
fleste av de foretatte reiser.

Under sine befaringer har Nemnda også
benyttet anledningen til å søke kontakt med
militære sjefer for ved uformelle samtaler å
øke sitt kjennskap til forholdene innen for-
svaret. Nemnda har således hatt samtaler
med:

28. november 1952: Sjefen for Tysklands-
kommandoen, generalmajor Christop-
hersen.
14. april 1953: Sjefen for FKV, oberst
Munthe Dahl.
17. juni 1953: Sjefen for MKS, admiral
Ulstrup.
15. august: Sjefen for MKN, admiral Brun.
20. august 1953: Sjefen for FKN, oberst
Bull.
14. oktober: Sjefen for FKT, oberst Man-
shaus.
16. oktober: Sjefen for DKT, generalmajor
Bryn.

Ved siden av befaring av forlegningene var
Nemnda, med støtte i Instruksen § 5, siste
ledd, enige om at den ved direkte konferanse
med de enkelte militære sjefer o. a. innen For-
svaret burde skaffe seg kunnskaper om de
forskjellige saksområder, normer og planer.
Saker som Nemnda gjennom sitt arbeid kom
bort i og som den mente var av betydning
burde tas opp til drøftelse på samme måte.

Nemnda har regnet med at en slik fremgangs-
måte var i tråd med Instruksen og ville føre
til et positivt samarbeid. Av slike konferan-
ser har Nemnda i den forløpne periode hatt
følgende:

- 22. oktober 1952: Sjefen for Forsvarets Under-
visnings- og Velferdskorps, oberst Ola
Brandstorp.
- 15. desember 1952: Generalintendanten for
Hæren, oberst Moe.
- 26. januar 1953: Statssekretær Olav Brun-
vand.
- 18. februar 1953: Sjefen for Forsvarets Byg-
ningstekniske Korps, oberst Leif Sund e.
- 27. oktober 1953: Forsvarets Intendantur-
nemnd.
- 28. oktober 1953: Sjefen for Forsvarets Un-
dervisnings- og Velferdskorps, oberst Ola
Brandstorp, og en del av dennes
medarbeidere i den sentrale stab, di-
striktstaben og ved avdeling.
- 29. oktober 1953: Sjefen for Hæren, general-
løytnant Hansteen.
Forsvarets Kantiner, ved formannen i rå-
det, adv. Ole Borge og disp. Vikne.

Nemnda vil allerede her gi uttrykk for at
en fra alle kanter innen Forsvaret er blitt
møtt med en positiv vilje til samarbeid og en
har et bestemt inntrykk av at en på alle hold
— fra den enkelte soldat og opp til Sjefen for
Forsvarsdepartementet — mener at den av
Stortinget innstiftede ordning med en Om-
budsmannsnemnd for Forsvaret er et gavnlige
tiltak.

Nemnda holdt, som tidligere nevnt, sitt
første møte den 24. september 1952.

Nemnda har senere vært sammen til møter
og reiser flere dager hver måned. Som det
vil fremgå av årsmeldingen har Nemnda ruk-
ket å befare et ganske stor antall forlegnin-
ger, og en vil derav se at det fra Nemndas
side er lagt betydelig vekt på denne side av
virksomheten. Antallet møter er derfor i re-
lasjon til befaringsene få.

Det er holdt følgende møter:

- 24. september 1952.
- 22. oktober »
- 15. desember »
- 26. januar 1953.
- 18. februar »
- 27. mai »
- 12. august »
- 27. oktober »
- 28. » »
- 29. » »
- 16. desember »
- 17. » »

Protokoller fra Nemndas møter og befa-
ringer ligger ved årsmeldingen som utrykte
bilag.

I Instruksens § 6 siste ledd er det tatt med
en bestemmelse om at Nemnda, i den utstrek-
ning den finner det påkrevet, i form av rap-
porter skal legge fram de resultater som den
ved inspeksjon er kommet fram til for Sjefen
for Forsvarsdepartementet. Slike rapporter
er i det forløpne halvannet år ikke sendt.
Nemnda har ikke ønsket å sette denne ordning
i verk før en følte at en hadde tilstrekkelig
bakgrunn for en selvstendig vurdering av for-
holdene. De spørsmål som en har funnet
grunn til å peke på er tatt opp direkte på
stedet eller ved senere henvendelse til direkte
overordnede ledd og til dels tatt opp ved de
nevnte konferanser. — Den i Instruksen for-
utsatte rapportvirksomhet vil bli satt i verk
i kommende år.

Det fremgår av Nemndas Instruks og det
ble understreket under debatten i Stortinget
21. april 1952 at Nemndas og Ombudsman-
nens viktigste oppgave skulle være å tjene
de innkalte mannskaper og bidra til å sikre
den enkeltes almenmenneskelige rettigheter.
Det ble også sagt at «Nemnda skulle være en
naturlig sluttstein på tillitsmannsordningen».

Nemnda har følgelig lagt stor vekt på å
styrke tillitsmannsutvalgsordningen. En har
med glede notert seg at ikke en eneste forleg-
ningssjef har uttalt seg negativt om ordnin-
gen. Det er tvertimot fremkommet mange
sterkt rosende bemerkninger om ordningens
betydning for å skape et fortrolig og godt
samarbeid med mannskapene.

Når tillitsmannsordningen ikke praktiseres
like effektivt alle steder, så skyldes det mang-
lende erfaring, ikke uvilje fra befalets side,
samtidig som mannskapenes tillitsmenn mang-
ler både erfaring og nødvendig informasjon.
Et forhold Nemnda, etter evne, har søkt å
bøte på blant annet ved å få Forsvarsdepar-
tementets tilslutning til å få en avskrift av
møtereferater fra alle fellesutvalg og utvalg
ved frittstående og isolerte fartøyer, fort og
forlegninger. Denne ordning er gjennomført
fra og med november måned 1953.

Ordningen med innsendelse av møteproto-
koller vil stimulere møtevirksomheten og saks-
behandlingen. Når utvalgene vet at de ikke
er overlatt til seg selv, men at det er noen
som interessert følger deres virksomhet, må
en kunne regne med at interessen for tillits-
mannsutvalgene vil øke og effektiviteten bli
bedre. Skulle det være utvalg som holder for
få møter eller kanskje overhode ikke holder

møter, vil det være anledning til å få klarlagt årsakene til dette og få forholdet rettet. Feilaktige fortolkninger av eksisterende bestemmelser eller andre misforståelser kan straks bli tatt opp med de rette myndigheter.

Nemnda har ved enhver anledning sterkt understreket at tillitsmannsutvalget, av hensyn til samarbeidet og forståelsen innen avdelingen, alltid skal bestrebe seg på å løse de foreliggende problemer på stedet. Først når det er bragt på det rene at dette ikke er mulig og saken menes å være av betydning, skal saken sendes Ombudsmannen til behandling.

Nemnda har under sine befaringer i forlegningene alltid sørget for å møte tillitsmannsutvalget på stedet.

Nemnda har ved flere anledninger drøftet spørsmålet om hva som er mest gavnlige, å møte det samlede tillitsmannsutvalg eller å holde møte med tillitsmennene alene. En har hittil funnet at tillitsmannsutvalgsordningen er best tjent med at Nemnda møter det samlede utvalg. Tillitsmannsutvalgene er rådgivende organer og deres muligheter for positivt samarbeid bygger på gjensidig tillit. Utvalgene har hatt møter før Nemnda kommer til forlegningen, og de skal ha møter etter at Nemnda er reist. Nemnda har derfor ment at det ville gavne ordningen best at den deltok i et samlet møte og der konsentrerer seg om å øke forståelsen for utvalgenes og ikke minst tillitsmennenes betydning, øke samarbeidsviljen og derved utvalgenes effektivitet. Målet må være å få en hver tillitsmann til å føle at han fritt kan uttale seg i utvalgets møter.

Under befaringen i den enkelte forlegning deltok til å begynne med bare befal. Nemnda ble imidlertid snart oppmerksom på at dette ikke var hensiktsmessig og ba derfor om at tillitsmennene ble gitt adgang til å delta i befaringen. Et ønske som straks ble imøtekommet. Etter denne ordning har tillitsmennene hver for seg, på stedet, anledning til å peke på forhold av enhver art som de mener er utilfredsstillende, og Nemndas medlemmer har på denne måte også anledning til å komme i fri kontakt med tillitsmennene.

Nemndas møte med det samlede tillitsmannsutvalg holdes etter befaringen. Etter hvert som Nemndas medlemmer vinner erfaring vil den, når utvalgsmøtet settes, kunne gripe inn hvor dette måtte vise seg ønskelig eller nødvendig.

Nemnda er fremdeles av den oppfatning at denne ordning best beforder utvalgenes virksomhet. Spørsmålet er forøvrig «luftet» ved en rekke anledninger under Nemndas befaringer, og i samtlige tilfeller har tillitsmennene,

også de som til å begynne med var i noen tvil, uttalt seg for den ordning som hittil har vært praktisert.

Nemnda er oppmerksom på at den, om den så måtte ønske, kan holde møte med tillitsmennene alene, og dette vil også bli gjort om forholdene skulle synes å nødvendiggjøre det.

Nemnda har tatt opp spørsmålet om å finne midler til å gi tillitsmennene ytterligere informasjon om tillitsmannsordningen og om soldatenes rettigheter og plikter under militærtjeneste. Nemnda har hittil på forhånd anmeldt sine besøk i forlegningene. Begrunnelsen for denne fremgangsmåte er at det er nødvendig for Nemnda både å treffe sjefen for vedkommende forlegning og forlegningens tillitsmenn dersom Nemnda skal få et skikkelig utbytte av befaringen og kunne bidra til løsning av eventuelle problemer eller misforståelser på stedet. Fra tillitsmennene foreligger dessuten et uttalt ønske om forhåndsvarsel slik at de kan få anledning til å konferere med sine kamerater og derigjennom få bragt på det rene om det er noen saker som mannskapene ønsker at tillitsmannen skal forelegge Nemnda under dens besøk.

Ved at Nemnda på forhånd anmelder sitt besøk foreligger naturligvis muligheter for forlegningens ansvarshavende til å foreta en ekstra opprydding. Nemnda har ikke funnet å burde legge noen avgjørende vekt på dette. For det første regner Nemndas medlemmer med at det er tillitsmennenes oppgave å påse at de hygieniske forhold er som de bør være i forlegningen. For det annet vil Nemndas medlemmer etterhvert få den nødvendige erfaring til å danne seg et noenlunde riktig bilde av forlegningen og de forhold som til daglig råder selv om det er tatt et skippertak med opprydding like før Nemndas befarings. For det tredje deltar, som nevnt, tillitsmennene i befaringen og vil kunne svare på de nødvendige spørsmål.

Nemnda er fremdeles av den oppfatning at det vil være hensiktsmessig på forhånd å melde Nemndas besøk, men er merksam på at den når som helst har rett til å komme uanmeldt til forlegningene. Dette vil også bli gjort om Nemnda finner grunn til det.

Ved reiser, samtaler, konferanser, møter og ved regelmessig gjennomlesning av leiraviser og en mengde annet stoff, har Nemnda søkt å dyktiggjøre seg for sin ansvarsfulle oppgave men har følelsen av at ytterligere erfaring er nødvendig før en legger fram for Stortinget en detaljert rapport.

Nemnda har imidlertid festet seg ved enkelte ting som en finner å burde nevne alle-

rede nå selv om Nemndas vurderinger kanskje hviler på et forholdsvis beskjedent grunnlag.

Det gjelder først tjenestetidens utnyttelse. Nemnda har så langt det har vært gjørlig søkt å danne seg et bilde av forholdene på dette område og det alminnelige inntrykk er at tjenestetiden, med relativt få unntak, nu utnyttes ganske godt. Når det fremdeles er visse unntak skyldes dette ikke det ledende befal, som tvertimot har vist en betydelig evne til å improvisere og få tingene til å gå trass i mange vansker de ikke selv er herre over. Vanskene består bl. a. i manglende lokaler til instruksjon og undervisning og manglende undervisnings- og instruksjonsmateriell. Nemnda har imidlertid inntrykk av at de enkelte myndigheter strever med å løse disse problemer, og det er bevislig gjort store fremskritt. — Spørsmålet fortjener imidlertid fortsatt å være under observasjon.

Nemnda har funnet det særlig gledelig å se all den skolevirksomhet — praktisk utdanning — som Forsvaret i dag driver på en rekke forskjellige områder. Etter de mest moderne prinsipper drives opplæring i sjåfør-tjeneste, motorlære, telefon- og radiotjeneste, mekaniker, asdic- og radartjeneste, kokketjeneste o. m. a.

Som et enkeltstående eksempel nevner en bare at der ved Hærens Intendanturs skole for utdanning av kjøkkenpersonell på Jessheim, i årene etter krigen, ved 2 mndrs. kurs, er gitt undervisning i matstell for over 2 000 soldater. Da undervisning i matstell også blir gitt i andre våpengrener, blir det samlede antall som har fått verdifull opplæring bare i denne undervisningsgren gledelig stort. Nemnda kan ikke se det annerledes enn at det fra Statens side må sies å være en god investering.

Opplæring og den sivile nytte man har av dette bør bli bedre kjent for almenheten. Forsvarets pressekontor bør her ha et positivt virkefelt.

Nemnda har under sine reiser til forlegningene overalt fått inntrykk av den store utbygging som foregår. I en slik oppbyggingsperiode er det vanskelig å unngå feil og mange disposisjoner kan lett kritiseres, Nemnda har stort sett inntrykk av at det blir arbeidet grundig og effektivt ved utbyggingen av de mange forlegninger rundt om i landet.

De helt nye forlegninger er etter Nemndas mening godt planlagte og vil bli av høy standard. Mange bygninger er allerede ferdige og Nemnda har hatt høve til å gå gjennom flere av disse mannskaps- og befalsforlegninger, messer, spisesaler, kjøkken og un-

dervisningsbygg. Nemnda har hørt mange lovord fra de som bruker disse bygg.

I svært mange av de gamle forlegninger pågår det reparasjons- og utbedringsarbeider. Forholdene i mange leirer kunne således virke nokså kaotiske. Mange av tyskerbrakkene og de gamle norske brakker er etter oppbyggingen blitt fullt tilfredsstillende som forlegninger både for mannskaper og befal. Men Nemnda har et sterkt inntrykk av at det ennå er meget ugjort i mange forlegninger og mangel på bevilgninger bør ikke hindre fullføring av dette arbeid.

Det er Hæren som i de fleste tilfeller er blitt sittende med de gamle forlegninger. Nemnda har sett mange primitive, elendige mannskapsrom med dårlig utstyr. Mannskapene har også med rette klaget. I slike leire er det også dårlig med kjøkken, spisesaler, messer, befalsforlegninger, undervisnings- og instruksjons- og fritidsrom. Det er en vanskelig overgangstid for befal og mannskap og det kan ta arbeidslysten og motet fra noen hver å arbeide under slike forhold. Nemnda vil fremheve nødvendigheten av snarest å få jevnet ut det skillet som en i dag har mellom nye og gamle forlegninger. Det samme gjelder det tydelige skillet mellom de forskjellige våpengrenene når det gjelder forlegningsforhold, undervisnings- og fritidsrom m. v.

Nemnda vil videre peke på at en overalt der det er nødvendig må sette full kraft på utbygging av befalsforlegninger og boliger for befalet og deres familier. Forsvarets effektivitet er i høy grad et spørsmål om dyktig og tilfreds befal. Det er etterhvert i Forsvaret budt gode lønsmessige forhold, men når det gjelder boligforholdene står det ganske meget tilbake å ønske. Nemnda har, som nevnt, bemerket at det i den senere tid er bygget en del nye befalsforlegninger og reist en del befalsboliger, men behovet er fremdeles meget stort. Ved enkelte leire og mindre fort har Nemnda sett befalsforlegninger som er under all kritikk, til dels helsefarlige. Forsvaret er dårlig tjent med at befalet på grunn av dårlige boligforhold, skifter for ofte. Dette skaper særlige vansker for skolevirksomheten. Gode boligforhold vil være av avgjørende betydning skal Forsvaret greie å holde på sitt befal.

Når det gjelder utstyr av mannskaps- og befalsrom er det også på det område stor forskjell mellom nye og gamle forlegninger og mellom de forskjellige forsvarsgreners forlegninger. Mange steder er det svært mangelfullt på tross av at det er gjort meget for å rette på forholdene. En burde overalt ha krav på skikkelig kvarterutstyr og gardiner i

rommene. Madrasser, lakener, putetrekk og varetrekk burde alle mannskaper ha.

Mørke, trekkfulle og delvis overfylte mannskapsrom må skape en uønsket innstilling til militærtjenesten og Forsvaret forøvrig. Nemnda har hørt mange klager over disse forhold og vil så sterkt tilrå at det gis en engangs ekstraordinær bevilgning til nyanskaffelser av kvarterutstyr, gardiner, madrasser m.v. Nemnda vil videre sterkt tilrå at kvarterøret økes slik at vedlikehold og fremtidige nyanskaffelser kan bli tilfredsstillende. Dette siste er særlig påkrevet for Hærens vedkommende.

Nemnda vil minne om at forholdene i dag er annerledes enn den gang soldatene tilbragte noen sommermåneder i militærtjenesten. I dag krever forholdene at den største del av landets mannlige ungdom må tilbringe 12 og til dels 18 måneder i militære forlegninger. Det er derfor nødvendig snarest å sørge for at alle får skikkelige forlegnings- og oppholdsrom, kjøkken og spisesaler. Det må være like påkrevet å skaffe alle større forlegninger et fritidshus med lokaler til kantine, kombinert kino og teatersal, lese- og skriverom, undervisnings- og hobbyrom. Ved alle mindre forlegninger må en finne fram til en form som muliggjør den samme grad for utnyttelse av soldatens fritid. Forholdene vil ikke bli tilfredsstillende før dette mål er nådd og ved planmessige bevilgninger må en søke å nå dette mål.

Nemnda kan heller ikke unnlate å peke på at alle større forlegninger har behov for en gymnastikksal. Det sier seg selv at elevene ved Forsvarets skoler, på grunn av sitt stillestående arbeid, har et særlig behov på dette område. En av Forsvarets fremste oppgaver vil alltid være å gi soldatene en god fysisk trening. Uten gymnastikksaler er det ikke mulig å drive fysisk trening rasjonelt året rundt. Nemnda ber om at dette spørsmål blir viet den nødvendige oppmerksomhet.

I forbindelse med det som ovenfor er uttalt om forlegningene vil Nemnda uttale at disponeringen av vedlikeholdsbevilgningene snarest bør overføres fra distriktsingeniørene (FBK) til de avdelinger som disponerer eller bruker forlegningene. Den nåværende ordning synes ofte å føre til friksjoner og svært ofte til at påkrevde reparasjoner tar unødvendig lang tid. Nemnda har for eksempel sett flere tilfelle av at helt påkrevde mindre endringer i forlegningskjøkkener er forblitt ugjort fordi saken ikke hørte under intendanten som er ansvarlig for driften av kjøkkenet. Det var en bygningsteknisk sak og hørte følgelig under distriktsingeniøren og hans folk i leiren. En

omlegning av disposisjonsretten over vedlikeholdsbevilgningen vil rette på forholdet.

Nemnda vil også nevne at det er vel verd en undersøkelse om ikke endringer i bevilgningsreglementet ville fjerne visse ulemper. Nemnda har nemlig inntrykk av at bevilgningsreglementet svært ofte kan være til hinder for å få utført selv mindre reparasjoner og innkjøp. Det ser for Nemnda ut som et større «selvstyre» for stasjonssjefer o. a. når det gjelder utstyrs- og vedlikeholdsutgifter ville være av det gode.

Nemnda har naturlig nok interessert seg sterkt for undervisnings- og velferdsarbeidet blant soldatene. En har holdt konferanser med Forsvarets Undervisnings- og Velferdskorps' sentrale administrasjon og distriktsadministrasjon, likesom en under befaringene har hatt kontakt med den enkelte undervisnings- og velferdsoffiser ute ved forlegningene.

Det er Nemndas inntrykk at U/V-befalet i forlegningene jevnt over og med små midler og med stor mangel på egnede lokaler, utfører et godt arbeid, for og blant soldatene. Nemnda har det samme inntrykk av arbeidet i FUVK's sentral- og distriktsadministrasjon.

Nemnda vil imidlertid peke på at det både i sentral- og distriktsstabene vil være heldig om tjenestemennene ble gitt muligheter til i betydelig større grad enn hittil å besøke forlegningene. Det stedlige U/V befall har behov for inspirasjon, råd og veiledning. Stabenes tjenestemenn bør på sin side til enhver tid være å jour med nye tanker og ideer på området som straks kunne bringes videre og prøves ved andre forlegninger. Spesielt velferdsarbeidet er av den art at det har lett for å gå rutine i arbeidet og da tapes ikke så lite av det rent personlige og entusiastiske ved vedkommende befalsarbeide for og blant soldatene. Om distriktsstabenes tjenestemenn vil Nemnda uttale at de burde ligge ute på reise en vesentlig del av året. I dag er dette, såvidt en har forstått, ikke mulig, dels fordi arbeidet ikke er organisert slik, men kanskje vesentlig fordi korpsets sentrale og distriktsvise administrasjon ikke disponerer tilstrekkelige midler til slike reiser. Dette bør rettes på allerede fra og med kommende budsjettperiode.

Nemnda vil forøvrig uttale at avdelingene i dag ikke disponerer tilstrekkelige midler til et effektivt velferdsarbeid. De største forlegninger klarer seg, etter forholdene, bra fordi de er i stand til selv å skaffe seg en del inntekter av kinodrift o. a., men de mindre for-

legninger klarer seg dårlig og de minste slett ikke hvilket er meget uheldig. Bevilgningen til velferdsarbeidet ved forlegningene, dvs. bidragene til avdelingene, bør vesentlig forhøyes.

Nemnda er fullt oppmerksom på at det er mange andre faktorer som er ganske avgjørende for et heldig resultat av dette arbeid. Det må imidlertid slås fast at de midler avdelingene nå disponerer under enhver omstendighet er for små.

Et annet vesentlig punkt er, etter Nemndas oppfatning at de enkelte avdelinger i dag på sitt budsjett ikke disponerer midler til sosial hjelp til den enkelte soldat i ekstraordinære tilfelle eller til hjelp ved hendelige og uforståelige uhell. Tidligere hadde avdelingene en liten inntekt i form av skyllepengen som kunne brukes til slike formål. Disse midler trekkes i dag inn i avdelingens velferdskasse. Etter at ordningen med «innsparte rasjoner» nå er bortfalt har avdelingene også mistet mulighetene for å hjelpe til å finansiere soldatenes kameratkvelder. Det er kjedelig fordi disse kvelder spiller og kan spille en stor rolle både for trivselen og kameratskapet innen kompaniet eller forlegningen. De største avdelinger har som nevnt ennå visse begrensede muligheter på grunn av egne inntekter, men de mindre og de minste forlegninger har ingen muligheter. Etter Nemndas oppfatning burde en finne fram til en ordning som muliggjorde en bevilgning til den enkelte avdeling til disse formål. Bevilgningen burde gjøres overførbar.

Det er klart at et så nytt arbeidsfelt som U/V-arbeidet byr på mange vanskeligheter og krever en betydelig grad av takt fra U/V-befalets side og kanskje i enda høyere grad forståelse fra avdelingsbefalets side hvis friksjoner og misforståelser skal unngås. Det må derfor etter Nemndas mening legges den aller største vekt på å få kvalifisert U/V-befal, og befalet må gis lønn og avansementsvilkår som kan sikre en viss stabilitet. Etter Nemndas mening har ikke U/V-tjenesten fått sin endelige utforming, og det vil fortsatt være muligheter for utvikling og tilpassing.

Nemnda har gjennom sine befaringer, konferanser og møter, ikke minst med tillitsmannsutvalgene, kommet bort i alle varianter av soldatenes og befalets problemer i forbindelse med tjenesten, såsom kostholdet, kjøkkentjenesten, bekledning, kvarterutstyr, kantinevirksomheten osv. Nemnda finner ikke i denne første rapport å ville ta opp alle disse problemer da Nemnda ennå ikke har den innsikt og oversikt som er nødvendig.

Nemnda har arbeidet etter den av Stortinget gitte instruks og de uttalelser komitéens ordfører og formann knyttet til instruksene under behandlingen i Stortinget. Under sitt arbeid har Nemnda fått den støtte og de opplysninger en har bedt om fra Forsvarsdepartementet, de forskjellige forsvarsgrener og den enkelte militære sjef ute. Nemnda har ikke ved denne anledning funnet grunn til å fremme forslag om noen endring i den bestående instruks.

Nemndas medlem, Erland Asdahl, er på et par punkter ikke enig med Nemndas øvrige medlemmer og vil derfor uttale:

Nemnda har som hittil under sine besøk i forlegningene praktisert å møte det samlede tillitsmannsutvalg. Mindretallet mener at denne praksis må endres således at Nemnda alltid kan møte tillitsmennene alene.

Nemndas oppgave skal først og fremst være å ivareta mannskapenes interesser. Forutsetningen for dette er at Nemnda, etter mindretallets oppfatning, kan møte soldatenes tillitsmenn under slike forhold at de fritt og utvunget kan gi uttrykk for sine meninger. Med den nåværende møteordning mener mindretallet at denne forutsetning ikke alltid er tilstede. Det har vist seg at tillitsmennene er svært forsiktige med å uttale seg så lenge offiserene er tilstede, særlig gjør dette seg gjeldende når forholdet mellom menige og befal ikke er så godt som ønskelig. Mindretallet vil i denne sammenheng peke på det forhold at soldatene ofte klager og er misfornøyd — spesielt etter at de er dimittert — slik at de blir dårlige ambassadører for Forsvaret. Det må være i Forsvarets interesse at grunnlaget for denne misnøye, som ofte kan være uberettiget, kan bli fjernet i tjenestetida. Nemnda kan, etter mindretallets mening, bidra hertil ved endring av nåværende praksis. Såvel forlegningssjefer som tillitsmenn har gitt uttrykk for samme oppfatning. Flyvåpnets generalinspektør praktiserer forøvrig under sine inspeksjoner å møte tillitsmennene alene.

Nemndas flertall uttaler at deres «alminnelige inntrykk er at tjenestetiden, med relativt få unntak, nå utnyttes ganske godt». Mindretallet mener at det ikke er grunnlag for denne konklusjon.

Forutsetningen for en effektiv utnyttelse av tjenestetida er at de ytre forhold som forlegninger, øvelses- og instruksjonsmuligheter, bolig- og arbeidsforhold for befal og menige er tilfredsstillende, videre at befalet er kvali-

fisert. Som påvist av flertallet er disse forutsetninger på langt nær til stede i dag.

Hva befalet angår vil mindretallet understreke flertallets anerkjennelse, men finner det likevel riktig å nevne at det fremdeles er mange og til dels skarpe klager over befalets kvalitet. Dette gjelder særlig de yngre og befal ved repetisjonsavdelinger. Mindretallet har også inntrykk av stor misnøye blant soldatene over at de blir gående uvirksomme.

De ovennevnte forhold gir mindretallet inn-

trykk at utnyttelsen av tjenestetida, selv om den stadig bedres, fremdeles ligger langt tilbake å ønske.

Når mindretallet finner å måtte avgi denne dissens, skyldes det ikke bare meningsforskjell i Nemnda, men også den av flertallet vedtatte arbeidsordning, som gjør at en avvikende oppfatning bare kan komme til Stortingets kjennskap gjennom denne innberetning.

Ombudsmannens virksomhet.

Ombudsmannen tiltrådte som nevnt sin virksomhet den 1. juli 1952. Kontorene ble, som en foreløpig ordning, stillet til disposisjon av Forsvarsdepartementet i Storgaten 33. I den første tiden fikk en utlånt en kontordame fra Forsvarsdepartementet. Senere er det tilsatt en fast kontordame som assistent I.

Arbeidsmengden har etterhvert øket ganske betraktelig slik at det ikke var mulig for Ombudsmannen, som stadig var ute på befaringer sammen med Nemndas øvrige medlemmer, å få ekspedert sakene noenlunde hurtig. Sommeren 1953 ble det derfor besluttet å utvide administrasjonen med en konsulent I. Den nye konsulenten, som skulle ha til oppgave å avlaste Ombudsmannen samt forestå kontoret når Ombudsmannen var ute å reiste, tiltrådte stillingen den 15. september 1953.

Ombudsmannen har lagt opp sin arkivordning etter samme system som Forsvarsdepartementet med enkelte endringer som behovet gjorde nødvendig. Foruten det vanlige saksarkiv har Ombudsmannen gått inn for å samle og systematisere alt det som finnes av bestemmelser og reglementer innen Forsvaret således at det, når dette arbeid er gjennomført skulle være unødvendig å legge beslag på overkommandoene eller avdelingene for å finne fram til de bestemmelser som regulerer de saksforhold som måtte bli bragt inn for Ombudsmannen.

Ombudsmannsnemndas budsjett var for 1952—53 kr. 68 000, fordelt med kr. 38 000 til lønninger og kr. 30 000 til reiser, møter, godtgjørelser og øvrige utgifter. For 1953—54 kr. 109 000, fra dette år er budsjettet overført fra Forsvarsdepartementet til Stortingets budsjett. For budsjettåret 1954—55 har Ombudsmannen foreslått bevilget kr. 53 000 til lønninger og kr. 56 000 til øvrige utgifter. Som nevnt innledningsvis disponerer Ombudsmannen bare midlertidige kontorer i Storgaten 33. Da Departementet nå trenger kontorene til

sin egen administrasjon, må Ombudsmannen flytte så snart det er skaffet høvelige kontorer. Det er vanskelig å si når kontorer kan skaffes og hva de framtidige kontorutgifter vil bli. Det er derfor ikke mulig å spesifisere nærmere posten øvrige utgifter.

Ombudsmannen har truffet avtale med Norske Argus, byrå for avisutklipp, hvorefter byrået sender inn provinsavisenes stoff som angår befal og mannskaper, herunder spesielt brev fra soldater, forlegningsforhold, ulykker og militære straffesaker. Dessuten får Ombudsmannen «Forsvarets pressetjenestes oversikt». Nemndas medlemmer leser dessuten avisene på sine hjemsteder og sender inn til Ombudsmannen artikler av interesse. Det er truffet avtale om at alle leiraviser skal sendes inn til Ombudsmannen. «Mannskapsavisa» blir sendt ham, likeledes «Kunngjøring til Forsvaret». Det samme gjelder Stortingets trykksaker. Disse publikasjoner blir også sendt Nemndas enkelte medlemmer.

Det er nå truffet avtale med Forsvarsdepartementet om at referater fra alle de sentrale tillitsmannsutvalgs møter skal sendes inn til Ombudsmannen. Det samme gjelder de enkelte tillitsmannsutvalg som ikke er tilknyttet noe sentralt utvalg.

Ved den ordning som foran er skissert er det gitt Ombudsmannen meget gode muligheter for å holde seg à jour med alt som skjer innen Forsvaret og anledning til å gripe inn der hvor han måtte finne det nødvendig, og en del av de saker Ombudsmannen har hatt til behandling er reist på grunnlag av opplysninger som er kommet til Ombudsmannens kunnskap ved den forannevnte ordning.

Ombudsmannen har inntrykk av at ombudsmannsordningen ikke har vært så godt kjent blant soldatene som ønskelig kunne være og har derfor gått inn for en viss opplysningsvirksomhet. Det er således sørget for at en orientering om Ombudsmannsnemnda med ut-

drag av instruksen og en orientering om bestemmelsene om tillitsmannsutvalgene er kommet med i den brosjyre som er utgitt i forbindelse med øvelse «Vinter». De samme orienteringer er sendt de tre forsvarsgrener for å få dem med i de forskjellige håndbøker for soldatene. Det er videre tatt opp med Forsvarsdepartementet spørsmål om å få trykt og hengt opp rundt i forlegningene «Instruks for Ombudsmannsnemnda» og «Bestemmelsene om tillitsmannsutvalgene i Forsvaret». Forsvarsdepartementet har stillet seg positivt til dette forslag, og det vil bli gjennomført i nærmeste framtid. Som et ledd i arbeidet med å gjøre ombudsmannsordningen kjent har Ombudsmannen holdt en rekke foredrag. Pressen har brakt intervjuer og ellers omtale av Ombudsmannsordningen.

Det arbeidsområde Ombudsmannen fikk i sin nye stilling var helt nytt for ham. Det var nødvendig å skaffe seg et godt kjennskap til hele Forsvarets organisasjon og oppbygging utover det som kunne læres ved befaringer og konferanser. Det ble derfor søkt kontakt med overkommandoene som alle har orientert Ombudsmannen om sine forsvarsgreners organisasjonsmessige oppbygging og virksomhet. Disse orienteringer har vært til god hjelp i arbeidet med de enkelte saker som har vært under behandling.

På grunn av sitt ubekjentskap med arbeidsområdet fant Ombudsmannen det også nødvendig å besøke Riksdagens Militieombudsmann i Sverige for å orientere seg nærmere om hans arbeidsområde og måte å legge opp arbeidet på. Selv om Militieombudsmannen i Sverige har et noe annet arbeidsområde enn Ombudsmannen i Norge, ga besøket mange nyttige opplysninger og impulser. Konsulenten avla også Militieombudsmannen et besøk og studerte spesielt kontororganisasjonen og måten sakene ble behandlet på. Også for hans vedkommende var besøket utbytterikt.

Instruksens forskjellige bestemmelser har ikke voldt særlig tvil under Ombudsmannens arbeid. Etter bestemmelsen i § 3 b. skulle tjenestemennene strengt tatt ikke kunne henvende seg til Ombudsmannen med andre saker enn de som ikke skulle behandles tjenestevei. Ombudsmannen har imidlertid hatt som rettesnor de uttalelser som Militærkomitéens formann og sakens ordfører i Stortinget kom med under Stortingets behandling av Instruksen den 21. april 1952 og har følgelig behandlet alle slags saker fra tjenestemennene etter at sakene først har vært behandlet tjenestevei uten resultat eller med et resultat vedkom-

mende var misfornøyd med. Ombudsmannen har et bestemt inntrykk av at tjenestemennene har stort behov for den hjelp og veiledning Ombudsmannen har kunnet yte.

Et annet spørsmål som har reist seg i forbindelse med § 3 b er spørsmålet om og i tilfelle hvordan Ombudsmannen skulle behandle saker om forbigåelse. Da dette spørsmål var meget uklart, hadde Ombudsmannen en konferanse med Stortingets Protokollkomité. Under denne konferanse uttalte Komitéen at den så det som en fordel at Ombudsmannen tok under behandling de klager over forbigåelse som ble fremsatt for ham. Ved å sette seg inn i sakens dokumenter og ved å gjøre klageren kjent med de forhold som lå til grunn for en eventuell forbigåelse, ville kanskje Ombudsmannen ved en objektiv fremstilling av saken kunne gjøre det klart for klageren at det ikke var noen hensikt å bringe saken inn for Protokollkomitéen. Virkelig forbigåelser ville muligens kunne bli rettet på ved Ombudsmannens konferanse med de rette myndigheter uten at det ble noen stor sak av det. Protokollkomitéen presiserte at Ombudsmannen allerede i sin instruks hadde den nødvendige myndighet til å kreve de opplysninger han måtte ønske i denne forbindelse. Det ble videre presisert at Ombudsmannen ikke hadde noen avgjørende myndighet idet myndigheten på dette område fortsatt lå hos Stortingets Protokollkomité. Disse retningslinjer er senere fulgt ved Ombudsmannens behandling av den slags saker.

En annen bestemmelse som til å begynne med voldt noen tvil var bestemmelsen i Instruksens § 5 om at Ombudsmannen har rett til å søke opplysninger hvor som helst i Forsvaret, hvor sikkerhetsmessige hensyn ikke forbyr det. Forsvarsdepartementet kunnngjorde den 14. oktober 1952 bl. a. at hemmelige saker ikke skulle forelegges Ombudsmannen eller Nemnda og bestemte samtidig at vedkommende overkommando skulle ta avgjørelsen i de tilfelle hvor det var tvil om saken skulle forelegges Ombudsmannen eller ikke. Etter forutgående drøftelser i Nemnda tok Ombudsmannen senere opp spørsmålet om hva som skulle betraktes som hemmelige saker med Forsvarsdepartementet som så sendte et nytt skriv til overkommandoene hvor det ble gjort kjent at de sakene som ikke kunne forelegges Ombudsmannen eller Nemnda var mobiliseringssaker, saker angående forsvarsplaner, krigsoppsetningsplaner, E- og S-tjeneste samt planer vedrørende spesielle forsvarsanlegg og forsvarstiltak. På denne måte ble det klart presisert hvilke saker som ikke skulle forelegges Ombudsmannen.

De øvrige bestemmelser i Instruksen har ikke ført til noe tvil under Ombudsmannens daglige virksomhet.

Ombudsmannen har som rettesnor for sin virksomhet hatt for øye den vide formulering i instruksens § 1 og har ut fra dette forsøkt å hjelpe alle som har henvendt seg til ham. Slike henvendelser er kommet fra tillitsmannsutvalg, soldater og tjenestemenn enkeltvis. I mange tilfelle har Ombudsmannen fått endret avgjørelser som han mente var feil, i andre tilfelle har han fått vedkommende myndighet til å treffe en avgjørelse i saker hvor det av en eller annen grunn ikke var gjort tidligere og i atter andre saker har Ombudsmannen etter grundig å ha satt seg inn i saken kunnet meddele klageren at han ikke har vært utsatt hverken for urimelig eller urettferdig behandling.

I den tiden Ombudsmannen har vært i virksomhet er det i alt behandlet 227 saker. Av disse er 168 saker ferdigbehandlet. En del saker som er reist på grunnlag av opplysninger som er kommet til hans kunnskap gjennom de publikasjoner som blir sendt ham. Andre saker er reist på grunnlag av opplysninger som er fremkommet under Nemndas befaringer. Det overveiende antall saker er imidlertid reist av enkeltpersoner, en del av disse i form av klager over administrasjonens avgjørelse. I 39 tilfelle har Ombudsmannen fått endret avgjørelsen overensstemmende med klagerens ønske. En rekke av de saker som er reist av enkeltpersoner har vært forespørsler angående gjeldende bestemmelser med anmodning til Ombudsmannen om å gi en orientering. Disse saker må forsåvidt også betraktes som løst overensstemmende med henvendelsen. I en del andre tilfelle har Ombudsmannen, etter å ha gått gjennom saken og gjort seg kjent med de spørsmål som har vært reist, konferert med vedkommende klager og fått ham til å innse at det ikke er truffet noen urimelig eller urettferdig avgjørelse. Det er ofte misforståelser og ubekjennskap med gjeldende bestemmelser som har ført til at mange av sakene er blitt tatt opp. En har inntrykk av at de fleste etter å ha fått en orientering om gjeldende bestemmelser og en objektiv fremstilling av sin egen sak, har innsett riktigheten av Ombudsmannens syn og har slått seg til ro med det.

De saker som har vært under behandling kan fordeles i følgende hovedgrupper:

Innkalling, beordring, flytning, dimittering 23
Tjenesteforhold, (tjenestetidens lengde, fritakelse, opptjening av forsømt tjeneste) 40

Tjenesteforhold (underbringelse, indre tjeneste, uniformsspørsmål)	14
Lønssaker, herunder tillegg, honorarer, dimisjonsoppgjør, bonus	39
Syke- og sosialsaker (mistet arbeid, hjemstavnrett, betaling av gjeld)	11
Erstatningssaker	7
Permisjonssaker, også jordbruksperm	9
Tilsetting, avansement, avskjed, aldersgrense for befal	34
Disiplinær- og straffesaker	10
Anlegg, forlegninger, kantiner, velferdsbygg, idrettsanlegg	14
Diverse saker	26

Foruten saker som er journalisert ved Ombudsmannens kontor har det vært flere hundre telefonhenvendelser og personlige konferanser hvor Ombudsmannen har gitt råd og veiledning eller satt vedkommende i forbindelse med den rette myndighet.

Av generelle saker som er tatt opp til behandling eller forelagt Ombudsmannen til uttalelse, men som enda ikke har fått sin løsning kan nevnes:

Nye permisjonsbestemmelser.

Bestemmelser om oppbevaring av og erstatning for skade på private effekter.

Opptjening av forsømt tjeneste.

Befalingsmenns adgang til ansettelse innen politiet.

Bestemmelser om fradrag for sykehusopphold under soning av arrest.

Det er dessuten tatt opp med Forsvarets Sanitet spørsmålet om forholdsreglene når det gjelder bekjempelsen av tuberkulosen innen Forsvaret er tilstrekkelige. Et spørsmål Forsvarets Sanitet har besvart bekreftende ved fremleggelse av et rikholdig materiale.

Det er videre tatt opp med Forsvarsdepartementet spørsmålet om å få utarbeidet en statistikk over ulykker for derved å få et klart bilde av antallet ulykker og på hvilke områder ulykkene oftest hender. Ved en sådan statistikk vil en få et grunnlag for å ta opp til vurdering gjeldende sikkerhetsbestemmelser og få disse endret og forbedret på de områder hvor det måtte være nødvendig. Fra Departementet har en fått oversendt en statistikk utarbeidet på grunnlag av materiale fremlagt av Forsvarets Sanitet. Dette materiale var imidlertid ikke beregnet på å tjene som grunnlag for utarbeidelse av statistikk. Statistikken gir således ikke svar på alle de spørsmål en gjerne ville ha belyst. Det synes imidlertid allerede nå å fremgå at ulykkeshyppigheten innen Forsvaret ikke er stor.

Fra 1. januar 1954 vil det bli utarbeidet en statistikk som tilfredsstiller behovet for sådanne opplysninger.

Etter Ombudsmannens oppfatning tyder antallet saker og henvendelser forøvrig på at Ombudsmannen har en stor oppgave når det gjelder å klare opp spørsmål og saker som mannskaper og offiserer har vanskelig for å ordne opp på egen hånd. Det er grunn til å tro at antallet saker vil øke etter hvert som Ombudsmannsordningen blir bedre kjent og innarbeidet. Etterhvert som Ombudsmannen får bedre kjennskap til det omfattende arbeidsområde er det mulig at antallet saker Ombudsmannen tar opp på eget initiativ vil øke.

Ombudsmannen har vist forsiktighet med hensyn til utbyggingen av administrasjonen idet han først ville skaffe seg en oversikt over arbeidsmengden. Som foran nevnt ble det i sommer nødvendig å tilsette en konsulent. Etterhvert som Ombudsmannen blir kjent med gjeldende bestemmelser og erfarer hvordan bestemmelsene virker, kan det bli

nødvendig å komme med forslag til nye bestemmelser. Det ble derfor ansatt en konsulent med juridisk utdanning og praksis.

Arbeidsmengden er nå så stor at det også etter at konsulenten ble tilsatt ikke alltid har vært mulig å holde seg à jour. Skulle arbeidsmengden øke, kan det bli aktuelt med tilsetning av ytterligere en konsulent.

Under sitt arbeid har Ombudsmannen vært i kontakt med militære sjefer i alle plan. Henvendelser har skjedd til avdelinger, regimenter, distriktskommandoer, overkommandoer og Departementer alt etter sakens art og hvem som har gitt bestemmelsene som regulerer vedkommende område. Det er en glede å kunne uttale at Ombudsmannen blant befal av alle kategorier og Departementenes embets- og tjenestemenn har møtt megen velvilje og positiv innstilling til Ombudsmannsordningen, således at samarbeidet har gått raskt og friksjonsfritt.

Oslo, den 20. januar 1954.

Arthur Ruud.

(sign.)

Rolf Hansen.

(sign.)

Erland Asdahl.

(sign.)

Reidar Tveten.

(sign.)

Bjarne Lyngstad.

(sign.)

Edg. Andreassen.

(sign.)